

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI VETERINARIYA VA CHORVACHILIKNI
RIVOJLANTIRISH QO'MITASI**

**SAMARQAND DAVLAT VETERINARIYA MEDITSINASI,
CHORVACHILIK VA BIOTEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI NUKUS
FILIALI**

**"VETERINARIYA MEDITSINASI VA CHORVACHILIKDAGI DOLZARB
MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMLARI" mavzusidagi xalqaro
ilmiy va ilmiy-texnik konferensiya materiallari**

TO'PLAMI

13-noyabr 2025-yil

СБОРНИК материалов

**международной научно и научно-технической конференции на тему
"АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ВЕТЕРИНАРНОЙ МЕДИЦИНЫ И
ЖИВОТНОВОДСТВА И ИХ РЕШЕНИЯ"**

13 ноября, 2025 г

**International scientific and scientific-technical conference
"ACTUAL PROBLEMS OF VETERINARY MEDICINE AND LIVESTOCK
AND THEIR SOLUTIONS"**

November 13, 2025

NUKUS-2025

“Veterinariya meditsinasi va chorvachilikdagi dolzarb muammolar va ularning yechimlari”
Xalqaro ilmiy va ilmiy-texnik konferensiyasi materiallari [Matn]: to‘plam / Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filiali. – Nukus: “Golden Print Nukus” nashriyoti, 2025. – 389 b.

Anjuman tashkiliy qo‘mitasi

Tashkiliy qo‘mita raisi: Esimbetov Adilbay Tlepovich, b.f.d., professor;

Tashkiliy qo‘mita raisi muovini: Avezimbetov Shavkat Dosumbetovich, v.f.n.;

Tashkiliy qo‘mita kotibi: Rozumbetov Kenjabek Umar og‘li, b.f.f.d.;

D. Bazarbayeva – “Veterinariya diagnostikasi va oziq-ovqat xavfsizligi” kafedrasida katta o‘qituvchisi, biologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

Tashkiliy qo‘mita a‘zolari:

Sh. Jabbarov – O‘zbekiston Respublikasi Veterinariya va chorvachilikni rivojlantirish qo‘mitasi boshqarmasi boshlig‘i o‘rinbosari, veterinariya fanlari doktori, professor.

X. Yunusov – Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti rektori, biologiya fanlari doktori, professor.

M. Y. Karpuxin – Ural davlat agrar universitetining ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori, agrar fanlar doktori, dotsent (Rossiya Federatsiyasi)

N. G. Malkov – N. F. Vereshagin nomidagi Vologda davlat sutchilik akademiyasi rektori, texnika fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya Federatsiyasi)

A. Abdurasulov – Qirg‘iziston Respublikasi O‘sh davlat universiteti “Veterinariya meditsinasi va biotexnologiyasi” kafedrasida mudiri, qishloq xo‘jalik fanlar doktori, professor. (Qirg‘iziston Respublikasi)

R. Miqtibayeva – Qozog‘iston milliy agrar tadqiqot universiteti “Mikrobiologiya va virusologiya” kafedrasida professori, veterinariya fanlari nomzodi. (Qozog‘iston Respublikasi)

S. Mirzakulov – Olmaota texnologiya universiteti “Oziq-ovqat mahsulotlari texnologiyasi” kafedrasida professori, qishloq xo‘jalik fanlar doktori, dotsent. (Qozog‘iston Respublikasi)

Q. Atanazarov – O‘quv ishlari bo‘yicha direktor o‘rinbosari, biologiya fanlari nomzodi, dotsent.

A. Mambetnazarov – Ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy-pedagog kadrlarni tayyorlash bo‘limi boshlig‘i, qishloq xo‘jalik fanlar doktori, dotsent.

A. Kaniyazov – “Veterinariya va zootexnologiya” fakulteti dekani, biologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

X. Mamatov – “Zootexnologiya” kafedrasida mudiri, qishloq xo‘jalik fanlar bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

R. Turg‘anbayev – “Zootexnologiya” kafedrasida professori, agrar fanlar doktori

A. Kamalova – “Veterinariya meditsinasi va farmakologiyasi” kafedrasida mudiri, veterinariya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

P. Xojalepesov – “Iqtisodiyot va gumanitar fanlar” kafedrasida mudiri, iqtisod fanlari nomzodi, dotsent.

R. Rzaev – “Veterinariya diagnostikasi va oziq-ovqat xavfsizligi” kafedrasida mudiri, biologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent.

Ushbu to‘plam O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar vazirining 2024-yil 27-dekabrda 490-son buyrug‘i bilan oliy ta‘lim tashkilotlari hamda ilmiy tashkilotlarda 2025-yilda o‘tkaziladigan xalqaro va respublika miqyosidagi ilmiy anjumanlar, simpoziumlar, seminarlar va boshqa ilmiy hamda ilmiy-texnik tadbirlar ro‘yxati 2-ilovasiga muvofiq tasdiqlangan – 2025-yilda xalqaro miqyosida o‘tkaziladigan ilmiy va ilmiy-texnik tadbirlar rejasi asosida Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filialida 2025-yil 13-noyabr kuni – **“Veterinariya meditsinasi va chorvachilikdagi dolzarb muammolar va ularning yechimlari”** mavzusida o‘tkazilgan Xalqaro ilmiy va ilmiy-texnik konferensiyasi materiallari asosida tuzilgan.

Konferensiyada, veterinariya sohasida faoliyat olib borayotgan universitet va filialarning professor-o‘qituvchilari, ilmiy markazlarning va insitutlarning ilmiy xodimlari, doktorantlar, magistrantlar, iqtidorli yosh tadqiqotchilarning ilmiy-tadqiqot ishlariga bag‘ishlangan maqolalar o‘rin olgan

To‘plamga kiritilgan maqolalar materiallarining to‘g‘riligi va haqqoniyligiga mualliflar mas‘ul hisoblanadi.

© Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filiali, 2025

© “Golden Print Nukus” nashriyoti, 2025

+35°C gacha pasayishi kuzatildi. Davolashda vena orqali kalsiy bor glyukanat eritmasidan 300 ml, 20% li glyukoza eritmasidan 400 ml va Tetramak vitaminidan 10 ml muskul orasiga ineksiya qilindi. Ineksiya qilingan preparatlar ijobiy natija berdi. Davolangan sigir 1 sutka ichida to'liq sog'aydi.

Xulosa. Tug'ruqdan keyingi yarim falaj sigirlar orasida keng tarqalgan va iqtisodiy zararli kasallik hisoblanadi. Kasallikning oldini olish uchun sigirlarni sutdan chiqarilgan davrda to'g'ri oziqlantirish, ratsionda kalsiy, fosfor va D vitamini miqdorini me'yorda saqlash zarur. Davolashda kalsiy bor glyukanat, glyukoza va tetramak vitamini o'z vaqtida ineksiya qilish muhim ahamiyatga ega. Profilaktika choralari orqali kasallikning qayta uchrash ehtimoli sezilarli darajada kamaytiriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ata-Kurbanov Sh.B. Eshburiev B.M. Veterinariya akusherligi fanidan amaliy-laborator mashg'ulotlar. Samarqand, 2009.
2. Ata-Kurbanov Sh.B., Eshburiev B.M. Hayvonlar ko'payish biotexnikasi. Samarqand. "N.Doba" XT, 2012.
3. Jabborov A., Madjidov F., Aminov S., Veterinariya akusherligi, ginekologiyasi va sun'iy urchitishdan amaliy mashg'ulotlar. Toshkent "O'zbekiston", 1997.
4. Баймишев Х.Б., Землянкин В.В., Баймишев М.Х. Практикум по ветакушерству и гинекологии. Самара 2012.
5. Ветеринарное акушерство, гинекология и биотехника размножения/ А.П.Студенцов, В.С.Шипилов, В.Я.Никитин и др.; Под ред. В.Я. Никитина и М.Г. Миролюбова. – 7-е изд., перераб. и доп. – М.: Колос, 1999. – 495 с.
6. Михайлов. Н.Н., Паршутин Г.В., Козло Н.В., Гончаров В.П., Козлов Г.Г. Акушерство, гинекология и искусственное осеменение сельскохозяйственных животных. Москва. Агропромиздат. 1990.
7. Хакимов З., Уринов У., Саидова М., Нарманов О., Эрназаров Д., Ходжаева З., ... и Очилов Ю. (2025). Биоразнообразие насекомых в Узбекистане: от обширных степей до берегов Каспия – краеугольный камень евразийских экосистем. Каспийский журнал экологических наук, 23 (4), 1101-1105.
8. Ниязов Х., Эрназаров Д., Аvezимбетов С., Реджепбаев Дж. С. и Шакилов У. (2025). Различные методы лечения искусственного гнойно-некротического процесса у кроликов. В BIO Web of Conferences (том 181, стр. 01007). ЭДП наук.
9. Ernazarov, D. A. (2024, October). The Effect of 10% Blood Herb (Chistotel)(Chelidonii Herba) Ointment and 10% Aloe Extract Ointment on the Inflammation Process. In International Congress on Biological, Physical And Chemical Studies (ITALY) (Vol. 5, pp. 69-73).

OROLBO'YI HUDUDIDAGI TUPROQLARNING MAKRO VA MIKROELEMENTLAR TARKIBI

Seypullayev A., Avezova D.

*Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti
Nukus filiali*

Kirish. Qoraqalpog'iston hududi tuprog'i O'zbekistonning boshqa hududlaridan o'zining yuqori darajadagi mineral tuzlari (karbonatlar, xloridlar, sulfatlar) bilan cho'l tuprog'i bilan farqlanadi. Bu esa o'z navbatida bu tuzlarning o'simliklarga so'rilishini, shu bilan kerakli elementlarning kaloriyasini kamayishiga va sho'rlanishining oshishiga olib keladi.

Hayvonlarning makro va mikroelementlar yetishmasligi kasalliklari 35-50 bahor oylarida 70 foizgacha yetadi.

Tadqiqot obyekti va materiallari. Tuproq namunalari (har hududdan 2 namunadan) Orol dengiziga yaqinroq bo'lgan Qung'irotda, Buzatov va Muynoq tumanlari hududlaridan olindi. Bu tuproqlar kalorimetrik usulda elementlar tarkibi (magniy, marganets, rux, kobalt, mis) va tuzlar tarkibiga tekshirildi. Har bir hududdan olingan namunalarda tuzlar tarkibi har hil shiqdi. Yuqori darajadagi sho'rlanish Muynoq tumanidagi Qazaxdaryo fermer xo'jaligida, o'rtacha sho'rlanish Qung'irotda va past sho'rlanish Buzatov tumanida aniqlandi.

Jadval 1.

Tuproq namunasidagi makro va mikroelementlar tarkibi.

Tuman	Mg mg/kg	Mn mg/kg	Zn mg/kg	Co mg/kg	Cu mg/kg	Sho'rlanish
Qung'irotda 1	820	50	0,42	9	4,4	O'rtacha
Qung'irotda 2	490	55	0,45	8	4,2	O'rtacha
1 Qazaxdaryo	1210	20	0,25	7	2,6	Juda yuqori
2 Qazaxdaryo	1030	25	0,19	6	3,0	Yuqori
Buzatov 1	230	130	0,47	23	7,5	Past
Buzatov 2	150	100	0,45	19	7,2	Past

Tekshirishlar O'zbekiston Respublikasi fanlar akademiyasi Qoraqalpog'iston filiali mineral guruhli o'g'itlar melioratsiyasi kimyo laboratoriyasida XESH apparatida spektrofotometrik usulda amalga oshirildi.

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, Muynoq tumanidagi «Qazaxdaryo» fermer xo'jaligi hududidan olingan tuproq namunalarda marganets miqdori 20-25mg/kg ni, Buzatov tumanidan olingan tuproqda 100-130 mg/kg ni, Qung'irotda tumanidan olingan namunada esa 50-55 mg/kg ni tashkil etgan. Hayvonlar uchun aosiy mikroelementlar manbai bo'lib o'simliklar tashkil etadi. Faqat 10% elementlarga bo'lgan talabini suvdan olishi mumkin.

Rasmda Muynoq tumanidagi «Qazaxdaryo» fermer xo'jaligidagi sigirda marganets yetishmovchiligi oqibatida «tilini o'ynatish» holati ko'rsatilgan.

Tuproqning yuqori darajali sho'rlanishidan o'simliklar marganetsni so'rib ola olmaydi va hayvonlarning marganets yetishmovchiliklari bilan ko'p kasallanishi tuproqda bu elementning miqdori kerakli yetarli bo'lsada shu bilan izohlanadi. Marganets yetishmovchiligida yog', uglevod va oqsillarning oksidlanishining buzulishi kuzatiladi. Organizmda metabolism buzulishidan to'liq parchalanmagan moddalar to'planib boshlaydi. Masalan keton tanachlari va pirouzum kislotalari. Jigarda yo'gli distrofiya, tuxumdonlarda follikulalarning payda bo'lishining buzulishi, erkak hayvonlarda esa spermatozoidlarning harakatchanligining va uning miqdorining kamayishi rivojlanadi.

Buzatov tumanidan olingan namunada magniy miqdori kam (150-230 mg/kg). Hisoblanadi. Shu sababli ham gipomagniyemik tetaniya kasalligi bilan kasallangan mollar soni boshqa mikroelementozlardan ancha ko'proq uchraydi.

Misning yetishmovchiligi (gipokuporoz) barcha tumanlarda uchraydi, asosan cho'l va yarimcho'l hududlarda bu kasallik keng tarqalgan va erta bahorda ko'proq uchraydi. Bu esa to'proqda yetarli darajada bo'lsa ham cho'l zonalarida ancha kam ekanligini ko'rsatadi. Ozuqalarni ochiq havoda saqlanishi, yomg'ir va qor ostida saqlanganda namlikning oshishi, pilis boshish holatlari yuzaga keladi. Bu esa o'z vaqtida har hil toksinlarning va alkaloidlarning payda bo'lishiga, shu bilan ozuqaning sifatining va organizmga kerakli ozuq moddalarning, mineral tuzlarning kamayishiga olib kelmoqda.

Kobalt miqdori 6-23 mg/kg atrofida bo'lsa ham hayvonlarda gipoplastik anemiyalarning ko'p chiqishi va shu boisdan B₁₂ vitamin yetishmovchiligi uchramoqda. Bu esa o'z navbatida tuproq tarkibidagi kobalt elementining o'simliklarga so'rilishining pasayishi sho'rlanish darajasining yuqori bo'lganligidan dalolat beradi.

Tuproq tarkibidagi rux miqdori 0,09 dan 0,47 mg/kg (meyorda 30mg/kg) bo'lganligi aniqlandi. Bu ruxning juda kam (60-300 barobar) ekanligini ko'rsatibadi. Shu sababli ham hayvonlarda parakeratoz, anemiya va osteodistrofiya kabi kasalliklarining tez-tez uchrab turishiga olib keladi.

Xulosa. Orol bo'yi hududlaridan olingan tuproq namunalarini biogeokimyoviy tekshirishlarda mikroelementlar miqdori natijalar har hil chiqiyapti. Lekin bu elementlarning yetishmovchiligi (ruxdan tashqari) kam uchraydi. Shu sababli ham tuproqlarni yuvish, drenajlarni qo'llash tavsiya etiladi. Bu esa o'simliklar tarkibida kerakli mineral tuzlarning ko'payishiga va shu bilan bir qatorda hayvonlar orasida mikroelementozlarning kamayishiga olib keladi. Yaylovda boqiladigan mollarga esa ozuqasiga har hil mineral qo'shimchalarini berish yaxshi natija beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Бакиров Б.Б., Н.Б.Рузикулов. Хайвонларнинг ички юқумсиз касалликлари. Уқув қўлланма. Самарканд-2015й.
2. Hakim Niyozov, Daniyoz Ernazarov, Shavkat Avezimbetov, Jo'shqin Rejepbayev, Umbetali Shakilov Various methods of treatment of artificial purulent necrotic process in rabbits-. BIO Web of Conferences 181, 01007 (2025)
3. Etiology, diagnosis and prophylaxis of alimartary infertility in productive cows journal of medicinepractice and nursing. Eshburiev B. M., Rakhimov O. R. Qadirbergenov B. volume 3, issue 3, march 2025
4. Эшбуриев Б.М. Хайвонларнинг эндемик микроэлементозлари. Монография. Тошкент «Фан» 2008й.
5. Shavkat, A., Kural, A., & Gayratdin, O. (2025). ORGANIZATIONAL SYSTEM OF PERSONNEL POLICY AIMED AT IMPROVING THE QUALITY OF EDUCATION IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS. Advanced methods of ensuring the quality of education: problems and solutions, 2(4), 98-102.
6. Shavkat, A. va Kural, A. (2025). OLIY TA'LIM MASSASALARIDA TA'LIM SIFATI VA TA'LIM QIMMATINI ORTALASH UCHUN TA'LIM TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNI TASHKILLASH. Ta'lim sifatini ta'minlashning ilg'or usullari: muammolar va echimlar , 2 (4), 85-88.